

GÜMRÜ ANDLAŞMASI

(3 ARALIK 1920)

Gümrü-Aleksandropol'de Türkiye ile Ermenistan arasında münakid muahedei sulhiyye metnidir.

Bir taraftan Türkiye Hükümeti diğer taraftan Ermenistan Cumhuriyeti aralarında mevcut hali harbe nihayet vermek ve devamlı bir sulh tesis eylemek için zevatı atıyeyi icrayı müzakereye memur eylemişlerdir.

Türkiye Hükümeti tarafından:

Şark cephesi Umum Kum. Ferik K.Karabekir Paşa

Erzurum Valisi Hamid Bey

Erzurum Mebusu Süleyman Necati Bey

Ermenistan Cumhuriyeti tarafından :Sabık Başvekil Maliye Nazırı sabıkı Dahiliye Nazırı muavini

Aleksandr Hatisyan Avram Külhandanyan İstefan GorganyanMurahasayni müşarün-ileyhim müzakeratı sulhiye için Gümrü'de bilictima usule muvafık görülen mezuniyeti kamile ve-sikalarını yekdiğerine irae ettikten sonra mevaddı atıyeyi kararlaştırmışlardır:

1. Türkiye ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında hali harbe nihayet verilmiştir.
2. Türkiye ile Ermenistan arasındaki hudud merbut krokide gösterildiği üzere (Aşağı Karasu mansabından itibaren Aras nehri -Gekac şimaline kadar Arpaçayı badehu Karahan deresi - Tignişi şarki -büyük Kimli Şarki - Kızıлтаş Büyük Akbaba Dağı) hattı teşkil eder. Hattı hududun sureti katiyede tayini (tarihi imzadan iki hafta sonra) muhtelit iki komisyon tarafından mahallinde icra olunacaktır.

(Kuki dağı 10282-8022 - Kamasu dağı 8160 - Kurt Kulak köyü -Sağat dağı 7868 - Arpaçayı üzerinde 3080 - Kötürüm dağı 6930 -Saraybulak 8071 - Ararat istasyonu - Aras nehri üzerinde aşağı Karasu mansabı) hattının cenubundaki (Nahçevan, Şahı Tahti Şeror) mıntıkasında bilahare arayı umumiyenin tayin edeceği şekli idareye ve bu idarenin ihtiva edeceği araziye Ermenistan müdahale etmeyecek ve işbu mıntakada şimdilik Türkiye himayesinde bir idarei mahalliye tesis olunacaktır.

3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ikinci maddede zikredilen hattı hudud ile eski Osmanlı hududu arasında kain olup işbu ahidname ile Türkiye'ye kalacak olan ve üzerinde Türkiye'nin tarihi, ırkı, hukuki alakası gayri kabili inkar bulunan arazinin vaziyeti hukukiyesine rağmen Ermenistan Cumhuriyeti arzu ettiği takdirde ahalii asliyenin tamamen avdeti mümkün olabilmek için muahedenin tarihi tasdikinden itibaren üç sene mürurunda arazii mezkurede arayı umumiye müracaatı kabul eder. Tali bir komisyon bunun şeklini tayin

edecektir.

4. Emperyalist devletlerin tahrikat ve teşvikatı eseri olarak asayışı muhil ahval ve harekata fımabaad imkanı husul bırakılmaması emeli halisanesine binaen Erivan Cumhuriyeti asayışı dahiliyi muhafazaya kafi eslihai hafife ile mücehhez jandarma kuvvetiyle hudud ve memleketi müdafaaya mahsus ve sekiz cebel veya sahra topu ve yirmi makineli tüfek ile mücehhez ve ücretle müstahdem binbeşyüz silahendazdan mürekkep bir kıtai askeriye maada teşkilatı askeriye müsaade etmemeği teahhüd eder. Ermenistan'da hizmeti mükellefei askeriye cari olmyacaktır. Memleketi harici düşmanlara karşı müdafa için tahkimat yapmak ve bu tahkimata istediği kadar ağır toplar vazetmekde Ermenistan Cumhuriyeti serbesttir. Bu ağır toplar meyanında orduda kullanılabilecek onbeş santimetrelilik obüsler ile onbeş santimetrelilik uzun toplar ve daha küçük çapta her nevi efvahi nariyei sakile bulunmayacaktır.

5. Türkiye Siyasi Temsilcisi veya Sefirinin bu hususat hakkında her vakit teftisat ve tahkikat icra etmesine Erivan hükümeti müsaade etmeği işbu ahidname ile kabul eylemiştir. Buna mukabil Ermenistan Cumhuriyeti tarafından talep vukuunda, dahili ve harici mehalike karşı Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Ermenistan'a muaveneti müsellahada bulunmağı teahhüd eder.

6. Tarafeyni Akideyn harbi umumi esnasında düşman ordularına iltihak ederek hükümeti metbuasına karşı silah istimal etmiş veya arazii meşgule dahilinde yapılan kıtale iştirak eylemiş olanlardan maada muhacirlerin eski hudud dahilindeki yurdlarına avdetlerine müsaade eder. Ve bu suretle memleketlerine avdet edenlerin en medeni memleketlerdeki ekaliyetlerin müstefid oldukları hu-kukdan temamiyle istifadelerini mütekabilen teahhüd eylerler.

7. Altınca maddede zikredilen muhacirinden işbu muahedena-menin tasdik ve teatisi tarihinden itibaren bir sene olmak üzere tayin edilen müddet zarfında yurdlarına avdet etmeyenler maddei mezburenin bahşettiği müsaadattan istifade edemeyecekleri gibi bunların hukuku tasarrufıyeye aid iddiaları da mesmu olmyacaktır.

8. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti; iki seneden beri muhafazasına mecbur olduğu ordunun masarifi azimesine rağmen Ermenistan'a karşı bizzarure ihtiyar ettiği muharebeden dolayı talebinde haklı bulunduğu tazminattan., kabul ve ilan edilen insani ve hukuki esasata fartı riayeti hasebiyle, sarfınazar ejdediği gibi harbi umumi esnasında husule gelen zayıatın ve hukuku tasarrufiyede vuku bulan -tebeddülâtın istilzam eylediği tazminattan dahi tarafeyn müteberridir.

9. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti; Erivan Cumhuriyeti'nin ikinci maddede muayyen hudud dahilinde tamamen inkişaf ve temini hakimiyeti için en samimi bir nazarla ibrazı mu-

avenet ve halisiyeti teahhüd eyler.

10. Erivan Hükümeti Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümet tarafından sureti katiyede reddedilmiş olan Sevr ahidnamesini ke-enlernyekün ad ve ilan eder. Ve bazı emperyalist hükümet ve ma-hafili siyasiye elinde bir aleti tahrik olan Avrupa ve Amerika'daki heyeti murahhasasını geriye celbetmeyi bundan sonra her iki memleket arasında her türlü suitefehhümü izale eylemek niyeti ha-lisesiyle teahhüd ettiğini beyan eder. Ermenistan Cumhuriyeti sulhu sükun içinde teinini inkişaf ve Türkiye'nin hukuku hem-civarisine riayet etmek emelindeki niyeti halisanesine delil olmak üzere emperyalist emeller arkasında koşarak iki milletin sulhu sükuniyle oynayan cidalcü erbabı ihtirası idarei hükümetten uzak bulundurmağı teahhüd eder.

11. Ermenistan, Cumhuriyetine aid arazi dahilinde yaşayan ahali İslamiyenin masuniyet ve mahfuziyeti hukukunu temin ve hususiyeti din ve harsiyatı dahilinde inkişaf ve refahını teshil için cemaat teşkilatı icrasını ve müftülerin doğrudan doğruya cemaati islamiye tarafından intihabını ve mahalli müftülerin intihab edecekleri baş müftünün Türkiye Büyük Millet Meclisi umuru seriye vekaleti tarafından tasdiki memuriyetini kabul ve teahhüd eder.

12. Devleteyni akideynden her biri tarafı diğere mensub eşhas ve eşyanın kendi hututu hadidiyesi ve sureti umumiyede bütün türkü muvasalası (Ermenistan'ın İran ile dahi) (Türkiye Hükümeti Şeror, Nahçavan, Şahı Tahti ve Golfa tarikiyle İran ve Makü ile Ermenistan arasında transit muamelatının serbestisini teahhüd eder.) üzerinde serbestçe müruruna ve tarafı aharla deniz veya herhangi memleket arasında transit icrasına hiç bir veçhile mümanaat eylememegi teahhüd eylerler.

Ermenistan hükümeti; Azerbaycan, İran, Gürcistan ve Türkiye arasında eşya, araba, vagon ve bilcümle transit muamelatını resme tabi tutmamağı teahhüd eyler.

Türkiye devleti mevcudiyet ve hissiyatına emperyalistler tarafından vukuu muhakkak plan suikasd tahrikatına mümünaat mecburiyetinde bulunduğundan sulhu umuminin inikadına kadar, serbestti münakalatı ihlal etmemek şartıyla dördüncü maddede zikredilen mikdardan fazla esliha idhalini men için Erivan Cumhuriyeti dahilindeki-hututu hadidiye ve türkü muvasalayı tahti teftiş ve murakabada bulunduracak ve emperyalist (Ententist) devletlere mensub resmi ve gayri resmi memur ve heyetlerin Cumhuriyet dahiline duhul ve hulullerine Tarafeyn mümanaat edecektir.

13. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti; devletin istiklal ve temainiyeti mülkiyesini tehdid edebilecek tecüvüzata karşı işbu muahedenin Erivan Cumhuriyetine temin eylediği hukuka halel gelmemek şartıyla Ermenistan dahilinde muvakkaten tedabiri ma-nıayi askeriye ittihaz edebilir.

14. Erivan Cumhuriyeti tarafından herhangi bir devletle akdedilmiş olan bilcümle muahedatın Türkiye'ye taalluk eden veya Türkiye menafiine muzir olan ahkamını

keenlemyekün addetmeği Cumhuriyeti müşarünileyha kabul ve teahhüd eyler.

15. Tarafeyni Akideyn arasında muahedenin imzasından itibaren münasebatı ticariye başlayacak ve Tarafeyn Sefir ve Konsolos tayin edebilecektir.

16. Telgraf, Posta, Telefon ve Konsolosluk ve ticarete aid uhudat; tali komisyonlar tarafından işbu muahede ahkamına tevfikân ifa olunacaktır. Mamafih (mücavir memleket ve) arazii meşgule ile Ermenistan arasında şimendifer, telgraf ve posta münakalatının imzayı müteakib başlamasına Türkiye Hükümetince müsaade olunacaktır.

17. Bu muahedename mucibince Ermenistan'a aid olup Türkiye ordusu işali altında bulunan arazinin tahliyesi ve üseranın iade ve mübadelesi muahede ahkamının Ermenistan hükümetine taalluk eden teahhüdatının ifası akibinde icra olunacaktır. Alıkonulan siviller derhal iade edilecektir. Üsera mübadelesi tali komisyonca ifa olunacaktır.

18. İşbu muahede bir ay zarfında tasdik olunarak musaddak suretleri Ankara'da teati edilecektir.

Tasdikan ilmekal murahhaslar işbu sulh ve muhadenet muahadenamesini imza etmişlerdir. İşbu muahedename iki nüsha olarak iki Kanunuevvel 1336-1920 tarihinde (Gümrü-Aleksandropol)de tanzim edilmiştir. İhtilaf vukuunda türkçe metnine müracaatla ihtilaf hallolunur. 2 Kanunuevvel 1336-1920

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti sulh murahhası

Erzurum Mebusu Süleyman Necati

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti sulh murahhası

Erzurum Valisi Hamid

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti sulh heyeti murahhasası

Reisi ve Şark Cephesi Umum Kumandanı Ferik Kazım Karabekir

Ermenistan Cumhuriyeti sulh murahhası Dahiliye Nazır Muavini

İstefan Gorganyan

Ermenistan Cumhuriyeti sulh murahhası sabık Maliye Nazırı

Avram Kulhandanyan

Ermenistan Cumhuriyeti Sulh Murahhasası Reisi

Sabık Başvekil

Aleksandr Hatisyan